

BROEDERSCHAP VAN DE HEILIGE MARGARETHA

Filip Van Devyvere

Op de gedachtenisprentjes van vele van onze overleden parochianen lezen we dat “de overledene lid was van het Broederschap van de Heilige Margaretha”. De hierna volgende bladzijden zijn een poging tot toelichting van wat deze broederschap is, wat zij beoogt, hoe zij ontstaan is en hoe zij heden nog bestaat.

1 INLEIDING

De Margarethaviering op onze parochie is reeds eeuwenoud. Zoals het brandvenster in de noorderkruisbeuk van onze kerk het illustreert, schonk Margaretha van Constantinopel, gravin van Vlaanderen en gemalin van Gwijde van Dampierre, de relikwie van de linkerhand van de Heilige Margaretha aan het door haar opgerichte klooster der Minderbroeders te Brugge. Zulks geschiedde in 1279 aldus Antonius Sanderus.

Van deze kloostergemeenschap bekwam de toenmalige pastoor van Lichtervelde, Jan VERSLYPE, een stuk van de relikwie, nl. een vinger van de linkerhand. Pastoor VERSLYPE heeft hiermee ingespeeld op de devotie die hier sedert de 12de eeuw bestaat, en deze laatste nieuw voesel gegeven. Genoemde Sanderus vermeldt immers verdro in zijn FLANDRIA ILLUSTRATA:

“Op haren feestdag komen er de menschen in grooten meenigte naartoe om hunne godvruchtigheid te voldoen, en den vollen aflaat te verdienen, welken zyne Heilichheid Paus Paulus de V in het jaar 1611 verleende en opnieuw bevestigde in 1617; en welhaest bestond er een talrijk broederschap onder den titel van de Heilige Margaretha.”

2 DE “GHILDE VAN S^{TE} MARGRIETE”

Het Broederschap door Sanderus bedoeld moet een gilde of corporatie naar Middeleeuws model geweest zijn. Jammer genoeg is hierover zeer weinig bekend doordat de archieven terzake verloren gegaan zijn. We vinden enkel een vermelding in het “Register van Kerk- en Dischgoederen” uit 1569, waar sprake is van:

“grondt daer de ghilde van Ste Margriete huere erfvelicke rechten up heeft, ligghende binnen de prochie ende heerlickhede van Lichtervelde, Thorhout ende Swevezeele.”

Deze erfelijke rechten bestonden uit een soort erfdienstbaarheid, rente of hypotheek die op bepaalde stukken grond rustte (waarschijnlijk ten gevolge van een schenking) en uit hoofde waarvan de eigenaar jaarlijks aan de St. Margarethagilde een rente verschuldigd was. Deze rente zou bij "wettelijke chaertere ghepasseert voor schepenen van Lichtervelde" opgericht zijn in 1518, en verzekerde zodiende de St. Margarethagilde van een jaarlijks vast inkomen waarmee het opluisteren van de omme-gang bekostigd werd.

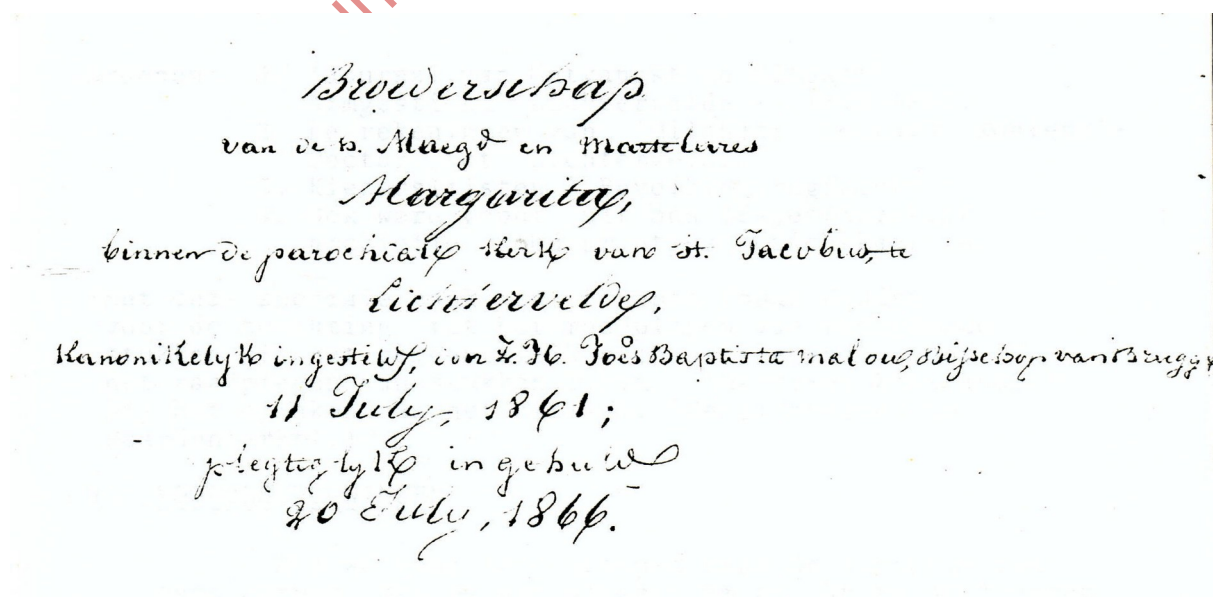
Sporen van dit rentenbezit vinden we terug in het rentenregister van 1691 waar sprake is van twee percelen, het een gelegen langs de Wulleputstraat en het ander gelegen te Torhout, "tussen d'herberghe het swarte gat ende den grijspermeulen". Deze twee percelen brachten een jaarlijkse rente op van 11 schellingen en 10 stuivers.

Het rentenregister van 1714 vermeldt enkel nog het perceel gelegen aan de Wulleputstraat en bevat een kanttekening waaruit blijkt dat een zekere Franciscus DE-CUYPERE in 1834 de rente afkocht en daarvoor aan de tesorier der kerkfabriek de som betaalde van "vyf francs en half voor het kapitaal en vyf jaer croysen". Deze laatste verkoop heeft zodoende een einde gemaakt aan het rentenbezit van de gilde. Bij gebrek aan financiële middelen zal deze gilde dan waarschijnlijk een zachte dood gestorven zijn.

Enkele jaren later zou dan onder impuls van Mgr. MALOU en van pastoor VANNIEU-WENHUYSE het nu nog bestaande Broederschap opgericht worden.

3 HET HUIDIG BROEDERSCHAP

Het broederschap in zijn huidige vorm werd opgericht onder het episcopaat van Mgr. MALOU, bisschop van Brugge, op 11/07/1861. De beginbladzijde van het destijds geopende ledenregister (dat trouwens nu nog in gebruik is) vermeldt:

“kanonikelyk ingesteld op 11 July 1861” en

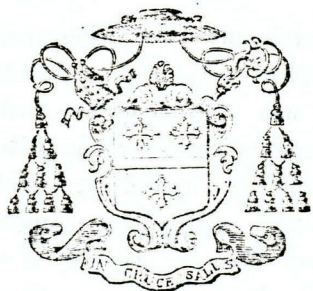
“plelyk ingesteld op 11 July 1861”

“egtiglyk ingehuld op 20 July 1865”

De oorspronkelijke stichtingsakte werd voorlopig niet teruggevonden, maar bij nader onderzoek bleek het Bisschoppelijk Archief te Brugge nog een aantal blanco stichtingsakten te bezitten, waarvan de conservator er één ter beschikking stelde van de Heemkundige Kring.

Zoals uit deze akte blijkt, heeft het Broederschap voor doel “de glorie Gods, de zaligheid der zielen en de devotie tot de Heilige Margaretha te vervorderen”. We hebben hier dus te doen met een groepering van leken die onder de geestelijke leiding van de Lichterveldse pastoor het gebedsleven in het algemeen en de Margarethaverering in het bijzonder willen doen opbloeien.

Heemkundige kring Karel Van de Niele

JOANNES-BAPTISTA MALOU,

DOOR DE BERMHERTIGHEID GODS EN DE GENADE VAN DEN HEILIGEN APOSTELYKEN STOEL,

BISSCHOP VAN BRUGGE,

Aen degenen die deze brieven zullen zien, lezen of hooren lezen,
zaligheid en zegen.

In aendacht genomen hebbende het ootmoedig verzoek van den Eerw. Heer
waerby hy zich tot ons wendt, opdat wy,
in zyne kerk, kanoniekelyk, zouden instellen een goderuchtig genootschap, onder den
titel van Broederschap van de H. Margareta, Maegd en Martelares;

Na gezien te hebben dat het oogwit daarvan zoo loffelyk als heilzaam is;

Wetende dat de broederschappen, volgens hunne inrigting, eigenlyk, stichtelyke vergade-
ringen zyn van christelyke personen, die, door de zelfde oefeningen van goderuchtigheid
en van liefde, zich vereenigen om volmachtelyker God te dienen, de heiligen, in den
hemel, behoorlyk te vereeren en hunne voorspraak af te smeeken;

Verhopende dat het voornoemde Broederschap dienen zal om de glorie Gods, de zaligheid
der zielen en de devotie tot de H. MARGARETA te vervorderen;

Zoo is 't dat wy, mits deze tegenwoordige brieven, kanoniekelyk, instellen, binnen de
parochiale kerk van
een goderuchtig genootschap,
onder den titel van BROEDERSCHAP VAN DE H. MARGARETA, om de devotie tot deze
grootte heilige, onder de geloovige christenen, te behouden en te vermeerderen,
opdat zy door hare voorspraak en bescherming, by God almachtig, bewaerd worden
niet alleenlyk, naer het ligchaem, van de krampe, cholera en alle andere soortge-

gelyke kwalen, maer ook, naer de ziele, van de zonde en alle geestelyke ziekten; onder het bestier van den eerw. pastor der voornoemde parochie, die gelast is de namen der intredende personen aen te teekenen, op eenen daertoe bestemden boek, nitsluitelyk dienende voor het evengenoemd Broederschap; en verklarende dat al degenen, die in denzeven zullen opgeschreven worden, leden zullen wezen van het ingestelde Broederschap, en in deze hoedanigheid bekwaem om al de Aflaten en geestelyke voordeelen te genieten, dewelke aen het Broederschap van de H. Margareta, door de Pauzen van Roome, kunnen verleend worden.

By deze onze instellingsbrieven, voegen wy de navolgende Statuten of Regels dewelke wy aen de leden des Broederschaps voorschryven, verhopende dat zy dezelve met liefde en vlytigheid, zullen trachten te onderhouden, ter eere van de H. Margareta, tot zaligheid van hunne ziel en tot voorbeeld van hunne evennaesten.

Wy laten aen den eerweerden Heer Pastor de zorg van, ten bekwaemsten tyde, het Broederschap, in te hulden met eene Hoogmis of een solemneel Lof, waeronder onze stichtbrieven zullen afgelezen worden, met de regels en statuten, zoo als zy hieronder volgen.

Gegeven te Brugge, in ons bisschoppelyk paleis, onder ons handteeken en onzen zegel, benevens de tegenteekening van den Sekretaris onzes bisdoms, den

Door bevel van Zyne Doorluchtigste Hoogweerdigheid,

Het Broederschap wordt bestuurd door de pastoor, hierin bijgestaan door een Deken, twee Assistenten, een Tresorier en een Secretaris. Rechten en plichten van deze functionarissen worden nauwkeurig omschreven in de Statuten die het Broederschap bij zijn oprichting meekreeg. Zo bijvoorbeeld is de eerste Assistent belast met "al de zaken of betrekkingen des Broederschaps ten opzichte van de Kerk. Dus zorgt hy voor alles wat het waslicht of de flambeeuwen betreft; mitsgaders voor het afvragen der Missen, Loven en andere kerkelijke diensten, die het Broederschap betreffen; hy doet de leden vermanen tot de evengenoemde kerkdiensten; en bewaakt den behoorlyken onderhoud van al toebehoorten des Broederschaps die zich in de kerke bevinden".

Voor het bestuur wordt de pastoor verder bijgestaan door een Raad die bij geheime stemming verkozen wordt. Dat het er bij die verkiezing sober diende aan toe te gaan blijkt uit § VII 5°:

“ter gelegenheid der kiezing is het verboden voor of na dezelve eenigen drank ten beste te geven”.

Verder is het Broederschap onderworpen aan een “herderlijke visiete” tijdens dewelke de boeken van het Broederschap aan de Bisschop of aan de Deken dienen aangeboden te worden.

De financiële middelen van het Broederschap, die hoofdzakelijk uit giften en aalmoezen bestaan, moeten worden aangewend tot het bekostigen van de jaarlijkse plechtigheden: Hoogmis, Lof en Processie. Het eventueel batig saldo van een werkjaar dient “tot onderhoud of sieraed der konfrerykerk” te worden gebruikt.

Werelds amusement was strikt verboden, zoals blijkt uit § X 6°:

“Daerom verbieden wy eenig hoegenaemd geld dat van 't Broederschap voortkomt te verdoen in traktementen of andere vermaken zoo als bv. Bol- en gaeispelen enz.”

De voornaamste activiteit van het Broederschap bestaat erin de feestdag van de patroonheilige “luisterlyk te vieren, met of zonder oktave doch ten minste altyd met eene godsdienstige solemniteit, bestaende in eene Hoogmis en een Lof, met een Sermoen”.

Verder diende rond Allerheiligen een plechtige mis te worden gezongen voor de afgestorven leden. Ook diende het Broederschap in de jaarlijkse processie het allerheiligste sacrament met flambeeuwen te vergezellen.

Het lidmaatschap tot het Broederschap staat voor iedereen open zoals § IV 1° bepaalt:

“De geloovigen van beide geslachten, zonder onderscheid van rang of staet, mogen in 't genootschap aanveerd worden, als zy maer een christelyk leven leiden”.

Bij de aanvang kende het Broederschap dan ook een vrij groot succes. In 1865 werden 1369 leden ingeschreven, op enkele uitzonderingen na, allen Lichterveldenaren. De meeste inschrijvingen hadden plaats tijdens de Margarethafeestdagen. Ieder jaar komen er in de periode augustus - juni nog enkele inschrijvingen bij. Vermoedelijk gaat het hier om bedevaarders die voor een speciale intentie naar Lichtervelde kwamen “dienen”, en zich bij die gelegenheid in het Broederschap lieten inschrijven.

Na verloop van tijd vinden we bij de jaarlijkse inschrijvingen namen uit alle windstreken. In vele gevallen gaat het hier om uitwijkelingen die zich bij familiebezoek tijdens de Margarethafeestdagen lieten inschrijven. Zo vinden we reeds vanaf 1869 inschrijvingen (met onmiskenbaar Vlaamse namen) uit Roncq, Roubaix, Tourcoing, Rijsel en Duinkerken.

Vanaf 1905 vinden we ook sporen terug van de intercontinentale emigratie. Koloniaten uit het toenmalig Belgisch-Kongo, zowel als landverhuizers naar de Verenigde Staten zijn lid van het Broederschap. Merkwaardig is de inschrijving van: "Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid Mgr. BERMYN, Bisschop van Zuidwest Mongolië-China".

Tijdens de Eerste Wereldoorlog slinkt het aantal inschrijvingen tot 30 (voor de 4 oorlogsjaren samen). Allen zijn Lichterveldenaren of mensen uit de onmiddellijke omgeving.

In de twintiger jaren vinden we opnieuw de sporen van de emigratie naar Amerika terug. Tal van mensen uit Detroit, Chicago, Michigan, Minnesota, Moline zijn lid van het Broederschap. Wellicht gaat het hier om inschrijvingen door familieleden gedaan.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn er geen buitenlandse inschrijvingen meer, maar het Broederschap kent weer grotere bijval. Zo werden er bijvoorbeeld in 1942, 356 nieuwe inschrijvers genoteerd.

Het schijnt in die periode een algemeen gebruik te zijn zich voor meerdere jaren te laten inschrijven. Inschrijvingen voor 2, 5, 10 of 20 jaar komen veelvuldig voor. Ook lieten sommigen zich "levenslang" inschrijven, hetgeen een juiste bepaling van het ledental tot een onmogelijke opgave maakt.

In de naoorlogse periode vinden we weer namen uit Amerika en Canada terug, zulks corresponderend aan de emigratiegolf van de jaren '45 - '55.

Momenteel worden nog een veertigtal inschrijvingen per jaar genoteerd van niet-Lichterveldenaren. Zo geeft de evolutie van het ledenbestand door de jaren heen een vrij duidelijk beeld van de verspreiding van de Margarethaverering tot buiten de grenzen van Lichtervelde.

Het is verder duidelijk dat de religieuze activiteiten van het Broederschap gelijke tred gehouden hebben met de veranderende liturgie. Van flambeeuwen en processies, van aflaten en schietgebedjes is allang geen sprake meer, maar niettemin wordt de geest van de stichtingsakte tot op heden ongeschonden bewaard. Nog steeds worden de geldelijke bijdragen, conform aan de statuten, gewetensvol besteed aan het lezen van missen voor "het geestelijk en tijdelijk welzijn" van de leden, en nog steeds zijn de leden met elkaar in een gebedsgemeenschap verbonden ter verering van de Heilige Margaretha.

Als conclusie mag misschien de wens uitgedrukt worden dat dit eerbiedwaardig genootschap ter gelegenheid van de Margarethafeesten wat meer naar buiten zou treden en zodoende wat meer bijval bij de niet-Lichterveldenaren zou mogen genieten.

4 BIBLIOGRAFIE

Regels en Statuten van het Broederschap van de Heilige Margaretha

Gemeentearchief Lichtervelde: Rentenboek 1691

(ibidem) Rentenboek 1714

5 BRONNEN

Titelpagina van het ledenregister

Heemkundige kring Karel Van de Poele